

Magdalena S. Midgley: The Monumental Cemeteries of Prehistoric Europe. Tempus – publishing Stroud 2005. ISBN 0 7524 2567 6. 133 str. s 38 perokresbami a 23 bar. obr.

Ústředním tématem práce Magdaleny Midgley je evidence, analýza a interpretace dlouhých mohyl, především z Francie. Samotné téma je zařazeno do chronologického i kulturního kontextu Evropy od přelomu mezolitu a neolitu po období odpovídající staršímu eneolitu u nás. Právě v poslední jmenované periodě se poprvé začaly objevovat lidmi vytvořené monumenty, které dotvářely obraz kulturní krajiny. Vývoj symbolického chování spjatého s pohřebním ritem je proto čtenáři představen souhrnně. Samotný vznik dlouhých mohyl je autorkou nazírán jako fúze kulturních prvků světa lovců-sběračů a zemědělců.

Už v počátečních obdobích vývoje archeologické disciplíny chápali badatelé existenci dlouhých, z hlíny navršených mohyl, které se vyskytují v severní, střední a západní Evropě včetně britských ostrovů, jako součást jednoho kulturněhistorického komplexu. Při vytváření této představy se za nejdůležitější považovala formální podobnost mezi mohylami a podceněno bylo hledisko krajinné a environmentální. Při archeologických výzkumech byl větší důraz kladen spíše na kontinentální mohyly, a to také proto, že v některých případech tvoří uskupení, která lze posuzovat jako pohřební areály (za pohřebiště považuje autorka uskupení 12 a více mohyl).

Práce těží ze schopnosti autorky typologicky a mezikulturně srovnávat mohyly a jejich konstrukce. Tyto přednosti již M. Midgley prokázala ve

svých předchozích pracích (Midgley 1985; 1992). Charakteristickým rysem autorčiny děl je také schopnost analýzy krajinného kontextu a zvýšený zájem o symbolické praktiky.

Autorka strukturuje knihu popisem a stručnou charakteristikou tří odlišných prehistorických společností:

a) komplexu lovecko-sběračských populací žijících při atlantickém pobřeží. Jde o archeologické kultury Ertebølle, Swifterbant, Téviécien ad. (6.–5. tisíciletí BC);

b) nejstarších zemědělců usazených na severu střední Evropy, jejichž populace jsou označovány jako kultura s lineární keramikou (5500–5000 BC). Tito zemědělci žili po dobu asi 500 let v interakci s lovecko-sběračskými komunitami;

c) a právě z tohoto vlivu vzniklé společnosti (závěr 5. tisíciletí BC a později), které vytvářely monumentální hřbitovy (archeologické kultury TRB a Cerny). Tento jev autorka považuje za určitý druh kulturní syntézy vycházející jak z prostředí původních lovců-sběračů, tak nejstarších zemědělců.

V prvních dvou kapitolách knihy je čtenář zevrubně seznámen s kulturním prostředím výše uvedených společností. Následující kapitola se věnuje pohřebním praktikám u pozdních lovecko-sběračských a časných zemědělských společností v Evropě. V této části autorka vytváří podrobnou charakteristiku pohřebišť s dlouhými mohylami. Věnuje se jak popisu konstrukce mohyl, tak charakteristice vlastních pohřbů. V poslední kapitole je fenomén pohřbívání pod dlouhými mohylami zařazen do celkového schématu technologické, ekonomické a symbolické sféry dané doby v oblasti severoevropské nížiny.

Velkým přínosem je i shrnutí výsledků terénních výzkumů dlouhých mohyl ve Francii, kde byly v posledních dvou desetiletích prováděny intenzivní vykopávky. Autorka se na terénních projektech sama podílela, její výpověď je tedy zcela fundovaná. Další silnou stránkou knihy je komplexně pojaté zamyšlení týkající se mezolitických pohřbů severní Evropy. Jejich sedící pozice, dřevem obložené hroby a alimentární preference zjištěné u mrtvých umožňují položit paralelu k mezolitu oblasti Železných vrat na Dunaji.

Jedním z hlavních témat knihy je vztah pohřebních monumentů ke krajinně. M. Midgley rozeznává dva protikladné způsoby umístění: a) mimo osídlení, často na ostrůvcích v záplavovém území nebo na kopcích; b) na starých polích, nebo dokonce sídlišťích (klasickým příkladem je lokalita Balloy, kde byla dlouhá mohyla postavena na místě zaniklého domu kultury LBK).

Asymetrický půdorys mohyl, který se vyskytuje, je přesvědčivě vysvětlován vizuálními důvody – cesta vedla pohřební procesí k optickému ohnisku mohyly. S podobnými konstrukčními záměry je možné počítat u megalitických staveb. V kontrastu s názory starších badatelů, kteří dlouhé mohyly považovali za bezkomorové, prokázaly nedávné výzkumy existenci komplexu komor (pohřebních komnat). Zjištění v několika případech ukazují, že ostatky (v některých případech kremace) byly ukládány na místo ještě před navršením mohyly. Také existují doklady o úmyslném spálení pohřební komory. Jedním z nejzajímavějších závěrů je, že do pláště mohyly byl záměrně ukládán materiál (půda a kameny) z různých koutů geografické oblasti, ale také artefakty z období osídlení předcházejícího pohřbívání a stavbě mohyly. Bohužel jsou tato dosti klíčová zjištění uváděna bez pokusu o širší interpretaci ve smyslu sociálních vazeb ke krajinně a světu předků. A jsou to právě pozůstatky symbolického chování dávných populací, které umožňují takové vazby odkrývat.

Magdalena Midgley není první, kdo si všiml strukturální podobnosti mezi dlouhými domy kultur danubského neolitu a dlouhými mohylami následující chronologické periody. Nejde jen o tvarovou podobnost, ale o možné symbolické sepětí domu „živých“ předků a jejich pokračování v domu „mrtvých“ pod dlouhou mohylou. Otázka, zda nedocházelo k ukládání pohřbů přímo do domů už v obdobích LBK, již byla také dříve vyslovena, ale dosud spolehlivě nezodpovězena (srov. Pavla 2000, 238). Autorka překračuje ustálený koncept monumentálních domů pro mrtvé, ale vyslovuje i hypotézu, že uskupení dlouhých mohyl nepředstavovalo pouze jednotlivé domy mrtvých, ale celou vesnici předků, do jejichž světa zemřelí odcházeli.

Přínos pojednávání knihy lze spatřovat právě v autorčině představě vzájemné návaznosti a prolínání kulturních prvků od mezolitu do období TRB. Při interpretaci vzniku kulturního fenoménu dlouhých mohyl ale není názor M. Midgley nezpochybnitelný. Využijeme zde recenzi z pera J. Chapmana zveřejněnou na internetových stránkách The Prehistoric Society (http://www.ucl.ac.uk/prehistoric/reviews/05_09_midgley.htm). Podle tohoto autora je v případě kapitoly zabývající se vrcholným mezolitem nedostatečně zdůrazněn význam mušlových hromad jakožto výrazných monumentů v krajinně. Tento typ lokalit se vyskytuje po celém atlantickém pobřeží a přirozeně zde existuje velká variabilita, což se týká velikosti i mocnosti mušlových vrstev. Část z těchto lokalit nelze označit za „monumentální“, ale na druhou stranu portugalská mušlová hro-

mada v Muge je patrná na vzdálenost více než 1 km a mocnost skořápek a rybích kostí dosahuje 3 m. Tyto parametry lze srovnat se středně velkými sídlištními telly na Balkánu. Také některé z mušlových hromad kultury Ertebølle jsou značně rozměrné, a to i samotná eponymní lokalita. Chapman navrhuje otázku, zda právě mušlové hromady nemohly přispět ke vzniku fenoménu dlouhých mohyl.

Z hlediska příspěvku komponenty LBK ke vzniku dlouhých mohyl není v knize věnován dostatečný prostor interpretačnímu propojení předpokládaného vzniku dlouhých mohyl z domů LBK a skutečnosti, že v této kultuře existují pohřební areály s plochými kostrovými hroby. Podobná plochá kostrová pohřebiště nalézáme také u postmezo-litických společností.

Výše zmíněné poznámky ale kvality pojednávané knihy nikterak nesnižují. Za hlavní přednost práce M. Midgley lze považovat, že zdůrazňuje význam ceremoniální a monumentální krajiny, kterou chápe jako médium sociálních vztahů a ústřední bod sakrální složky pravěké kultury zahrnující ceremonie a pohřbívání. Kladem také je, že se autorka věnuje dlouhým mohylám komplexně, což zahrnuje jejich umístění v krajině, konstrukci a vnitřní uspořádání, podobu hrobů a pohřbů, pohřební výbavu a rituální zacházení s mrtvými. Zdůrazněn je význam mohyl z hlediska propojení se světem předků. Mohyly zvyšovaly sociální prestiž jejich stavitelů a posilovaly identitu společností, na jejichž území se nacházely. To ostatně možná činí dodnes.

Petr Květina